

HÌNH TƯỢNG MA NỮ TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA THÁI BÁ TÂN

NGUYỄN THỊ THÚY*

Ngày nhận bài: 24/06/2016; ngày sửa chữa: 24/06/2016; ngày duyệt đăng: 27/06/2016.

Abstract: Female ghost images in Thai Ba Tan's short stories are usually special. They bear typical beauty and values. By creating strong impressions when appear and disappear, Thai Ba Tan has portrayed the female ghosts who are small and unfortunate, return to the world to find justice and happiness. These characters become means to show personalities and distressed worry of writer to the life.

Keywords: Female ghost images, short story, Thai Ba Tan.

Thái Bá Tân là một tên tuổi không còn xa lạ trong làng văn Việt Nam. Ông được biết đến như một cây bút đa tài: dịch thơ, truyện, làm thơ, viết truyện. Ông đã có một khối lượng tác phẩm đáng khâm phục và có những đóng góp nhất định cho nền văn xuôi đương đại Việt Nam. Truyện ma là một phần độc đáo của phong cách Thái Bá Tân, tiếp thu và phát triển thể loại đã xuất hiện từ lâu. Trong số truyện ma được giới thiệu, truyện có nhân vật ma nữ chiếm một số lượng lớn, mang tư tưởng, quan niệm của tác giả về cuộc đời và con người. Với lối dẫn truyện dung dị và lời cuốn, Thái Bá Tân đã truyền đến người đọc những tình cảm đầy thiết tha, trân trọng đối với con người cũng như sự đồng cảm, xót xa cho những số phận bất hạnh trong cuộc đời.

1. Trong truyện ngắn của Thái Bá Tân, nhân vật ma nữ có một vai trò khá đặc biệt. Khảo sát 35 truyện có nhân vật ma thì nhận thấy có đến 12 truyện xuất hiện ma nữ (34,3%), trong khi đó, nhân vật ma nam chỉ xuất hiện trong 6 truyện (17,1%) và các nhân vật ma khác như phù thủy (4/35 truyện), thần (4/35 truyện)... Phần lớn ma nữ là nhân vật phụ (11 truyện), chỉ có một truyện ma nữ là nhân vật chính (Tiểu Ái), trong đó 7 truyện ma nữ có ngôn ngữ riêng. Nhân vật ma nữ trong sáng tác của Thái Bá Tân được hình dung là sự tái sinh của người chết về trong đời thực hoặc hồn người về báo mộng, "họ về dương gian với những mục đích khác nhau"[1; tr 78]. Với sự hiện diện dày đặc trong truyện ngắn của nhà văn, nhân vật ma nữ đã trở thành một tín hiệu thẩm mỹ truyền tải những giá trị nhân văn sâu sắc.

Trước hết, ma nữ là những tấm gương phản chiếu số phận của những người phụ nữ phải chịu đựng những oan trái nghiệt ngã của cuộc đời. Họ bị giết một cách đầy oan ức. Trong *Mạc Gia thu kiếm*, Can Tương là thợ kim khí giỏi của nước Ngô, được vua Hạp Lư sai đúc một thanh kiếm thật tốt, thật quý. Nhưng lò luyện vàng sắt của ông nung ba tháng liền mà không chảy, ông mới biết rằng cần đến "nhân khỉ". Mạc Gia, người vợ lẽ

của ông, xinh đẹp và nét na, đã tự nguyện hiến thân mình cho chồng lập công. Nàng "tắm rửa sạch sẽ, mặc quần áo mới rồi nhảy vào lò lửa đang cháy rừng rực". Theo sử sách là như vậy nhưng Thái Bá Tân đã lật mở một sự thực khác đằng sau bức rèm hoa mỹ ấy, Mạc Gia bị chồng ép phải chết để lấy "nhân khỉ" luyện kiếm. Nàng chết đầy ảm ức nên hồn nàng trú ngụ trong cây kiếm được luân chuyển qua biết bao đời, biết bao tay người. Hồn ma nàng Tiểu Ái trong truyện ngắn cùng tên cũng có một số phận tương tự. Nàng là một mỹ nữ xinh đẹp, kiều sa được Thái tử Đan nước Yên sủng ái. Để nhờ được Kinh Kha giết Tần Thủy Hoàng, Thái tử Đan chiều theo mọi ý muốn của y. Chỉ cần y nói thích đôi tay nàng Tiểu Ái, Thái tử sẵn sàng sai người chặt đứt cánh tay nàng cho vào hộp phủ lụa đưa đến cho y. Người ta kể lại rằng "Kinh Kha vì thương cảm đã đem chôn cất tử tế" nhưng hồn Tiểu Ái trở về hé lộ một sự thật khác. Hồn là một kẻ tàn ác, nhẫn tâm nên đã "cho mời thầy thuốc đến ướp khô, từ đó luôn giữ chúng bên mình". Trải qua hàng ngàn năm của lịch sử Trung Hoa, đôi tay nàng Tiểu Ái phiêu dạt hết nơi này đến chốn khác, hồn nàng bơ vơ vất không thể siêu thoát qua hàng nghìn năm và đến giờ trú ngụ trong chiếc găng lưng hình bàn tay vô tình được M., nhân viên Bộ ngoại giao, mua về trong chuyến đi công tác Trung Quốc. Hồn ma nàng hiện về vẫn mang ước muốn trả thù lũ đàn ông háo sắc, háo danh và vô tình. Cô gái trẻ (*Ma hiện*) cũng chịu cảnh oan ức như thế. Do biết rõ hành vi tham ô của ban giám đốc, cô bị chúng đẩy xuống dòng nước mênh mông của sông Hồng rồi bảo cô tự tử. Hồn cô trở về với những trần trở về lòng trung thực và cảnh tình những con người như Sáu Râu, luôn đam mê với trò đỏ đen. Cả Mạc Gia lẫn Tiểu Ái đều là những kiều nữ trong sử sách nước bạn hay cô gái trẻ kia cũng đồng thời là hiện thân của những thân phận oan trái, phải chịu những bất hạnh trong cuộc đời,

* Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

bị giết oan bởi những toan tính ích kỉ của kẻ quyền thế. Họ hiện lên như muốn minh oan, muốn trả thù để đòi lại sự trong sạch cho linh hồn mình. Họ cũng muốn lên án, tố cáo xã hội bất công, chà đạp lên quyền sống, quyền làm người của phận phụ nữ bé nhỏ.

Ở một số truyện khác, nhân vật ma nữ của Thái Bá Tân là những phận người hẩm hiu, bất hạnh khi phải từ già cõi đời quá sớm. Họ là những phụ nữ còn trẻ, và hầu hết đều xinh đẹp. Khi chưa được trải qua hết những thăng trầm của một đời người, chưa được biết một kiếp đủ đầy, họ đã bất ngờ phải về thế giới bên kia và vì vậy, còn nhiều vương vấn với cõi trần. Bướm Trắng (*Bạch Điệp*) hi sinh trong một trận ném rốc két của máy bay Mĩ ở cung đường Cổng trời khi đang dẫn đường cho đoàn xe của người yêu. Bạch Ngọc (*Bạch Ngọc*) là một cô gái xinh đẹp, giỏi giang, đang theo học cao học tại một trường Đại học danh tiếng bỗng dưng bị tai nạn chết. Người đàn bà (*Người đàn bà trùm khăn đen*) chưa đầy ba chục tuổi đầu mà “trời bất chết sớm”. Cái Hồng (*Mắt ngủ*) ngoan ngoãn, học giỏi, vừa được bố mẹ thưởng chiếc máy tính thì một đêm bị hai tên cướp choai choai vào nhà đâm vào bụng... Tất cả họ đều chết một cách đầy oan ức và đau khổ. Họ hiện về mong lại được làm người, lại được sống một lần nữa. Bạch Điệp (*Bướm Trắng*) dù thân xác tan nát dưới làn bom của giặc nhưng vẫn trở về dẫn đường cho các đoàn xe bộ đội vượt qua cung đường Cổng Trời đầy nguy hiểm. Hòa bình lập lại, hồn cô hóa thành con bướm dẫn đường cho người yêu vào khe đá nơi cái bóng rách nát của cô trú ngụ. Từng chút một, Xuân Sinh- người yêu cô- đã vá lại những mảng rách để cô lại được làm người, được sống và yêu thương mái ấm nhỏ bé của hai người. Người đàn bà (*Người đàn bà trùm khăn đen*) ra đi để lại nơi trần thế mẹ già con cô sống khổ sở. Không yên lòng về hai hình bóng ấy, người đàn bà trở về xin những con tép, con tôm của lão Mục thả vào vũng nước nhỏ trong vườn nhà cho bà cháu họ. Người đàn bà ấy thương xót cho mình và cũng ao ước được trở lại dương thế để chăm sóc cho mẹ già con thơ. Dù cuộc sống có đói nghèo, tăm tối nhưng cũng là một kiếp người. Một người phụ nữ khác đang mang thai đứa con ở tháng cuối bỗng dưng bị tai nạn chết (*Ma quý trong lòng ta*). Cô cố hiện lên dương thế để sinh ra đứa con, cho nó sống được làm người, thay cho mẹ nó. Hồn cô sinh ra đứa bé trên mộ, rồi dẫn đường cho sư cụ chùa làng ra đón đứa bé về nuôi. Sự cách biệt âm dương không ngăn cản được sức sống mãnh liệt của những linh hồn. Khát khao sống chưa bao giờ mãnh liệt đến thế khi hiện diện qua hình bóng những hồn ma.

Nhân vật ma nữ của Thái Bá Tân còn trở về dương thế để đòi quyền hạnh phúc. Vì phải từ già cuộc đời khi còn đang tuổi xuân chưa biết hết vị đời nên họ mang một niềm mơ ước yêu thương đến cháy bỏng. Họ muốn yêu và được yêu, được sống tiếp phần người bị thiệt thòi, với cảm xúc thân xác trần thế. Bạch Ngọc (truyện cùng tên) bị dẫn đến chốn của Thần chết khi tương lai tươi đẹp đang rộng mở. Khi ra đi cô chưa một lần biết đến mùi vị của tình yêu. Hồn ma cô hiện về với ước vọng đó và cô đến với một thầy giáo trẻ. Họ gặp nhau tình cờ trên bờ đê Bát Tràng, rồi họ cảm mến nhau, “yêu” nhau cuồng nhiệt. Cô đã được “*biết cảm giác hạnh phúc cái hôn của một người đàn ông*”. Nhài (truyện cùng tên) đến với anh Kiên Hiền mong xây dựng một gia đình nhỏ êm ấm và hạnh phúc. Cô là hồn hoa của bụi nhài mà anh Kiên nhặt về trồng ở vườn nhà. Hai người sống với nhau như vợ chồng. Cô chăm lo vun vén cho gia đình còn anh Kiên cũng khôn ra, tu chí hơn, biết chăm lo cho cô vợ xinh đẹp. Cô gái trẻ (*Lấy vợ hạc*) bước ra từ câu chuyện liêu trai của chàng nhà thơ nghèo khổ, đến giúp đỡ chàng từ bữa ăn đến giấc ngủ không khác gì một người vợ thảo hiền. Nàng còn bút từng sợi lông hạc của mình để dệt tranh kiếm tiền nuôi dưỡng tình yêu của hai người. Có thể thấy ở đây những người phụ nữ “*do còn vướng bụi trần, còn khát yêu đương, họ hiện lên trong chân dung người đàn bà quyến rũ, chủ động, cuồng nhiệt trong tình yêu, vượt ra ngoài những khuôn phép thường tình*” [1; tr 78]. Họ là minh chứng cho khát vọng sống cuồng nhiệt của những người phụ nữ nơi trần thế.

Như vậy, từ hình tượng ma nữ, Thái Bá Tân đã viết tiếp câu chuyện hiện thực trần thế về thân phận của người phụ nữ. Từ thời Trung Hoa cổ xưa, qua những tháng năm chiến tranh ác liệt và đến cả ngày nay, thời nào cũng có những phận người như thế. Ma nữ hiện diện như là tiếng kêu thống thiết từ những kiếp sống nhỏ bé, đáng thương. Dù cho xã hội có tiên bộ, nhân loại đang hướng đến công bằng, dân chủ nhưng ở một khía cạnh nào đó, người phụ nữ vẫn bị kìm hãm bởi những áp chế cổ hủ, lạc hậu dai dẳng. Họ là hiện thân của bất hạnh và khổ đau qua mọi thời. Lên tiếng kêu thương cho những số phận nhỏ bé ấy, Thái Bá Tân đã thể hiện một tấm lòng cảm thương đầy thiết tha.

2. Hình tượng ma nữ trong truyện ma của Thái Bá Tân được miêu tả rất gần với truyền thống văn hóa người Việt. Các nhân vật này hiện lên giống như những hình dung lâu đời về hồn ma trong tâm thức người Việt. Tất cả họ được vẽ lên đều xinh đẹp. Từ Tiểu Ai, Mạc Gia đến Nhài, Hảo Nhạn, người đàn bà trùm khăn đen... đều được hình dung là những phụ nữ đẹp hay “*hình như rất xinh*”. Nhưng cái đẹp ấy lại gắn liền với sự mỏng manh, mơ hồ. Thái Bá

Tân khắc họa những chân dung ma nữ gắn liền với những ám ảnh trắng, gam màu của hồn ma truyền thống phương Đông. Đó là những cái bóng “trắng bệch”, “nhẹ như cụm mây trắng”, “trắng nhợt”, “trắng và mịn”, “nhợt nhạt”... và đôi khi là “cái bóng mờ mờ”, “nhẹ như không”, “lạnh lạnh”... Ma nữ của ông cũng có những khả năng siêu phàm, vượt thoát mọi không gian và thời gian. Họ chợt đến rồi chợt đi khiến người thường phải giật mình kinh sợ. Ma nữ của Thái Bá Tân cũng rất gần với những nhân vật ma nữ trong *Truyện kì mạn lục* của Nguyễn Dữ như Nhị Khanh (*Chuyện người nghĩa phụ ở Khoái Châu*), Vũ Thị Nương (*Chuyện người con gái Nam Xương*), Nhu Nương, Đào Nương (*Chuyện kì ngộ ở trại Tây*)...

Trong sáng tác của một số cây bút văn xuôi đương đại, nhiều nhà văn cũng dụng công xây dựng hình tượng ma nữ. Ma của Di Li là những oan hồn ma nữ đầy rùng rợn và kinh hãi với “*da xanh tái và đầu cũng trọc lốc*” hay mái tóc dài buông xòa, áo trắng dính đầy máu... Ma của Nguyễn Ngọc Ngạn lại là những cái bóng mờ ảo, lúc ẩn lúc hiện hay những linh hồn dị hình dị dạng... Tạo hình ma nữ của Thái Bá Tân gặp gỡ các tác giả khác ở điểm đều là những phụ nữ chết oan. Nhưng nếu như ma nữ của một số tác giả văn xuôi đương đại mang theo cả cái ác đang ẩn giấu luôn tìm cơ hội để đe dọa con người với những dáng vẻ đầy kinh sợ thì ma nữ của Thái Bá Tân lại mong manh, yếu ớt và mờ nhòa, dễ bị tổn thương và đau khổ.

Tuy nhiên, khi tiếp cận truyện ma của Thái Bá Tân, ở đây là những truyện có ma nữ, bạn đọc chưa thực sự nhận ra được sự khác biệt trong hình tượng nhân vật của tác giả bởi lối viết truyền thống quen thuộc. Từ hình ảnh đến mô-típ đều dễ tạo liên hệ với những truyện ma truyền khẩu dân gian. Từ *Tiểu Ái* và *Mạc Gia thư kiếm* là những ma ngoại lai thì hầu hết là hình ảnh quen thuộc của ma Việt. Điều này tạo nên tác động hai chiều: một mặt độc giả dễ đọc, dễ hiểu vì hình tượng thân quen, gần gũi; một mặt dễ bị nhầm lẫn bởi hình tượng không quá nổi bật, khác biệt.

3. Thái Bá Tân lại tạo nên một phong cách riêng khi nhân vật ma của ông nhất quán từ dạng thức đến ý nghĩa. Cùng một khung tạo hình diện mạo nhưng vẽ lên những mảng đời khác nhau, mỗi ma nữ góp thêm phần đậm đặc cho ý nghĩa nhân văn sâu sắc mà nhà văn muốn gửi gắm. Đó là lòng thương cảm, xót xa với những số phận bé nhỏ, bất hạnh phải chịu bất công trong đời. Đó là tiếng nói tố cáo, lên án xã hội đầy bất công ngang trái. Đó cũng khao khát hướng đến sự công bằng, bình đẳng, hướng đến sự sống và tự do của mỗi con người cá nhân. Và đó còn là tín hiệu báo thức đời sống tâm linh phức tạp và bí ẩn của con người, những khoảng khuất lấp chưa được biết đến hoặc

không thể biết hết được trong tiềm thức mà sau này Freud gọi là vô thức.

Trong văn xuôi đương đại, truyện ma chưa phát triển thành một dòng độc lập nhưng với số lượng ngày càng nhiều và nhận được sự quan tâm của nhiều tác giả, bộ phận này đã mang đến cho bạn đọc những trải nghiệm thú vị. Truyện ma của Thái Bá Tân là bằng chứng của sự nỗ lực sáng tạo của một dịch giả Thái Bá Tân, một nhà thơ năm chữ Thái Bá Tân mà độc giả vẫn thường biết đến. Tuyển tập truyện ngắn có nhân vật ma mà ông nói “*trung thành với sự thật*” thực sự tạo nên những bất ngờ. Đây không chỉ là nỗ lực đổi mới ngòi bút của tác giả mà còn thể hiện khát khao sáng tạo không ngừng nghỉ để cống hiến cho văn xuôi đương đại Việt Nam. Hình tượng “ma” ở đây vừa là ước muốn thể hiện cá tính và là tiếng nói ưu tư đầy trăn trở với cuộc đời, với con người của nhà văn. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Bùi Thanh Truyền (2014). *Yếu tố kì ảo trong văn xuôi đương đại Việt Nam*. NXB Văn học.
- [2] Ngô Tự Lập (2003). *Những đường bay của mê lộ*. NXB Hội nhà văn.
- [3] Trần Đình Sử - La Khắc Hòa (2011). *Lí luận văn học, tập 2*. NXB Đại học Sư phạm.
- [4] Thái Bá Tân (2003). *Những viên cuội nhiều màu* (Tập truyện ngắn). NXB Quân đội nhân dân.
- [5] Thái Bá Tân (2005). *Ông tượng đá* (Tập truyện ngắn). NXB Văn hóa - Thông tin.
- [6] Thái Bá Tân (2007). *90 truyện ngắn chọn lọc*. NXB Văn hóa - Thông tin.

Phát triển kĩ năng nghiệp vụ...

(Tiếp theo trang 148)

Tài liệu tham khảo

- [1] Bộ GD-ĐT (2013). *Tài liệu hướng dẫn sinh hoạt chuyên môn theo nghiên cứu bài học*. Tài liệu tập huấn cho hiệu trưởng, tổ trưởng chuyên môn trường phổ thông.
- [2] Bộ GD-ĐT (2014). *Công văn số 80/KH-BGDĐT ngày 25/2/2014 về kế hoạch tổ chức thực hiện đổi mới sinh hoạt chuyên môn trong trường phổ thông và trung tâm giáo dục thường xuyên*.
- [3] Bộ GD-ĐT (2015). *Tài liệu tập huấn đổi mới sinh hoạt chuyên môn*. NXB Đại học Sư phạm.
- [4] Nguyễn Thị Hà (2014). *Tổ chức mô hình học tập trong các giờ tập giảng theo hướng tiếp cận năng lực nghề nghiệp của sinh viên sư phạm trong các trường đại học*. Tạp chí Giáo dục, số đặc biệt tháng 11, tr 131.
- [5] Vũ Thị Sơn - Nguyễn Duân (2010). *Nghiên cứu bài học – một cách tiếp cận năng lực nghề nghiệp của giáo viên*. Tạp chí Khoa học Giáo dục, số 52, tháng 1, trang 45 - 48.